

• kultuurikava.ee

• Eesti kultuuri
teejuht
internetis

Kas oleme õigel teel?

19.02.2016

Teerada ei ole sirge ja tavasilm käänakute taha ei näe.

RAIMUND UBAR

Eesti sammub juba veerandsada aastat iseseisvuse rada ja ühes sellega on võtnud vastutuse oma rahva saatuse eest. Maailm ümberringi muutub üha kiiremini, hajumas on geograafilised ja majanduslikud piirid. Ülemaailmne konkurents ägeneb, sest kõigil on aina kergem lülituda ümber ühelt võimaluselt teisele, otsida kiiremat teed edule. Firmad tõusevad ja langevad, ebastabiilsus suureneb ja nii kasvab ka iga inimese vastutus oma saatuse eest.

Vastutust rahva saatuse eest peame kandma ühiselt, toetama tugevamaid ja aitama nõrgemaid. Jõudu selleks võime saada loodusvaradelt, vaeses Eestis eeskätt oma vaimuvarast.

Peame hoidma seda vara, sest meid on vähe. Vaimusuurus on hoomamatu, vaimujõudu ei saa mõõta ega kinni maksta. Vaimu peab usaldama.

30 meest ehitab ühte maja 30 korda kiiremini kui üksainus ehitaja. Aga arvutitarkvara loomisel võib üksainus inimene teha üksinda ära selle, millega 30 temasarnast ei saagi hakkama või teevad palju aeglasemalt. Börsil mängija oskaks küll panustada intressirikkasse vaimuvarasse, kui seda ei varjaks keharammu petlik vari.

Teadlased on see osa meie vaimuvarast, kes künnavad ja harivad uute teadmiste põldu ning kannavad oma õlgadel akadeemilise vabaduse rasket koormat. Selle pidevalt kasvava koorma kandmine ongi teadlase töö. Koorem ei paista silma, sest see on vaimne. Teaduse uksi ei avata kõigile. Uksevalvuriteks on need, kes teaduses sees. Kes sinna kord pääsenud, on pidanud end tõestama, kolleegide ja ühiskonna usalduse pälvima. Suurimaks austuseks koormakandjate vastu on usaldus.

Rongi astumiseks tuleb lunastada pilet. Usaldamatuses tingitud konkurentsi ohjes olev eesti teadus meenutab rongi, kus igas jaamas tuleb peale ikka ja jälle uus kontrollija, et käia omakorda kõik vagunid uuesti läbi uurimaks igalt reisijalt, ega too ole vahepeal oma piletit ära kaotanud.

Eestis on kogu iseseisvusajal viljeldud konkurentsipõhist teadust. See on kandnud vilja, sest tugevamad on õppinud end läbi lööma ka maailmakonkurentsis. Samal ajal on meie teaduspüramiidi alus kokku tõmbunud nende arvel, kes on pidanud konkurentsis alla jääma, sest konkurents tähendabki seda, et keegi peab kaotama. Konkurents teadusraha taotlemisel tähendab teadlastevahelist võistlust õiguse eest tööd teha. Osa meie vaimuvarast on kaotanud selle õiguse.

Konkurents teaduses on meil olnud mõõdu- ja tasupõhine. Kuidas võisteldagi muidu, kui võistlejaid ei saa mõõta. Aga psühholoogiast on teada, et kui mõõt saab eesmärgiks, siis lakkab see peagi olemast millegi mõõt. Koormakandja teadlanegi hakkab siis üksnes oma koorma mõõdu eest muret tundma, ohverdades seejuures teaduse.

Me arvame, et teadus oleks noortele ahvatlevam, kui teaduses liiguks rohkem raha. Aga kui tasu hakkab muutuma eesmärgiks, siis kaotab see oma tähenduse ja eesmärgiks ei saa enam teadus, vaid tasu teaduses olemise eest. Teadlase taganttõukajaks ei jää enam uudishimu, vaid oskus oma ajaga ratsionaalselt ringi käia, sest aeg on ju raha. Teadusele tõeliselt pühendunud uurija aga ignoreerib ratsionaalsust, ta pillab ja raiskab oma aega, produtseerides sadu lehekülgi prügikasti, lootuses, et üksainuski neist kõlbab alles jätta.

Teadust on seni hinnatud ja rahastatud projektipõhiselt, mis on vaagimisel mõõdu ja tasu kõrvale toonud veel ühe mõiste – kasu. Mis on teadusest rahvale kasu olnud? Jakob Hurt ei mõelnud kasust, kui hüüdis eesti rahvale: „Saagem suureks vaimult!“

Projektid ei ole meie vaimuvara. Vaim peitub hariduses ja luusib ringi ülikoolilaborites. Oli aeg, kui haridus tähendas info valdamist, nüüd on see Google'i pärusmaa. Teadmiste monopoli on üle võtnud arvutite tarkvara. Aga see, kuidas sünnib looming, on jäänud saladuseks ja saladust teab üksnes vaim. Seepärast ongi teadus see tähtsaim instrument ülikoolis, kus tudengid käivad sellepärast, et õppida, kuidas kannab vaimu, mõtleb ja loob professor. Teadusest saabki kasu üksnes vaim, mille diplomeeritud elluastuja võtab kaasa ülikoolist.

Vaimuvara, mille sisuks on haridus ja loominguvõime, loob vundamendi, samal ajal kui eluliselt vajalik eriala tähendab pealisehitust, mida aja kuludes tuleb pidevalt ümber korraldada. Ametioskuste kujundamine ei ole aga professorite pärusmaa. Selleks et vaimuvara abiga loodav praktiline kasu rahvani jõuaks, peab majandust edasiviiv ettevõtlus ka ise hariduse kujundamisse oma panuse andma, suunamaks ja motiveerimaks tudengite valmisolekut oma töiseks eluks. Koostöövajadust ülikooli ja ettevõtluse vahel on kaua rõhutatud, kuid koostöö pole käivitunud. Siin on koht, kus peame muutma kurssi stimuleerimaks sünergia tekkimist vaimu ja vaimuenergia rakendamise vahel.

Eesti teaduse eesmärk peaks olema panustamine kõrgharidusse ja selle kaudu majandusse. Tipteadus, mis meil on kvaliteedi mõõduna absoluudiks saanud, võiks olla ihaldusväärseks kõrvalefektiks teel vaimu poole, aga mitte mõõduks iseeneses. Tipteadust tehakse maailmas ka meieta, aga eesti ülikool ja majandus on meie mure.

Oleme seadnud eesmärgiks teadlaste arvu formaalse vähendamise, aga see läheb vastuollu vaimuvara hoidmise põhimõttega. Ülikool vajab laiapõhjalist kompetentsuse kriitilist massi ja laboritevaheliste vaheseinte puudumist. Oleme tähelepanuta jätnud, et teadus suudab end loomuldasa ka ise ravida. Need, kes teadusse ei sobi, sõelutakse töö käigus igas uurimisrühmas kiiresti välja. Selleks ei ole vaja bürokraatlike ametnike formaalseid mõõtmisi.

Tehnoloogia on toonud pöörde meie mõtlemisse ja olemisse ning loob uut ja raskesti etteaimatavat majandust. Üks on selge: ümberlülitumine edu nimel ühelt võimaluselt teisele on äärmiselt lihtsustunud, mistõttu ägeneb konkurents, kaob järjepidevus ja kasvab ebakindlus homse ees. Ellujäämisretsepte on kaks: tuleb osata tajuda uusi võimalusi ja tuleb taibata, mida uut võiks vaja olla. Mõlemat nimetatakse innovatsiooni- ehk loominguviimeks.

Kindlasti liigub Eesti õigel teel, aga teerada ei ole sirge ja tavasilm käänakute taha ei näe. Küll aga näeb nähtamatut vaimuvarale toetuv vaimusilm.

Preemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest

Ülo Lepik – snd 1921, akadeemik (1993), Tartu ülikooli matemaatika-informaatikateaduskonna arvutiteaduse instituudi teoreetilise mehaanika spetsialist, emeriitprofessor

Raimund-Johannes Ubar – snd 1941, akadeemik (1993), Tallinna tehnikaülikooli infotehnoloogia teaduskonna arvutitehnika instituudi professor

👁 Vaatamisi: 236